

площади посевов традиційних для цього регіона культур [6]. Проблема заключається в механізмах установа партнерських відносин між власниками міжгосподарствених гідротехнічних споруджень і суб'єктами підприємницької діяльності, щоб форсувати впровадження систем капельного зрошення, проводити інноваційно-технологічну модернізацію внутрігосподарствених систем зрошення, сприяти формуванню кластерних об'єдинень для відновлення потенціалу зрошення на найбільш депресивних територіях. Що стало б черговим імпульсом по формуванню регіональних інноваційних систем в умовах децентралізації [7].

Значительний потенціал по нарощуванню об'ємів виробництва сільськогосподарської продукції як рослинницької, так і тваринницької має місце в зоні проведення осушувальних меліорацій. Сьогодні потребують модернізації міжгосподарствених і внутрігосподарствених гідротехнічних споруджень в більшості адміністративних районів зони Полісся. Об'єми фінансування з загального фонду Державного бюджету є мізерними, проявлення фінансування з спеціальних фондів рідкість, тому інноваційно-технологічна модернізація виробничо-технічного потенціалу меліоративних систем стане можливою в результаті збільшення об'ємів інвестування за рахунок інтегрованих підприємницьких об'єдинень, які вже тривалий час працюють в аграрній сфері, і іноземних фінансово-кредитних структур. Для того, щоб держава не була усунута від традиційних для себе функцій, проекти модернізації меліоративних систем в зоні осушення з залученням іноземних інвесторів,

повинні проходити в межах укладання угоди державно-приватного партнерства.

Список использованных источников

1. Государственная служба статистики Украины [Электронный ресурс] // Официальный сайт. – Режим доступа: <http://www.ukrstat.gov.ua/>.
2. Министерство экономического развития и торговли Украины [Электронный ресурс] // Официальный сайт. – Режим доступа: <http://me.gov.ua/>.
3. Министерство экологии и природных ресурсов Украины [Электронный ресурс] // Официальный сайт. – Режим доступа: <http://www.menr.gov.ua/>.
4. Государственное агентство водных ресурсов Украины [Электронный ресурс] // Официальный сайт. – Режим доступа: <http://www.scwm.gov.ua/>.
5. Министерство регионального развития, строительства и жилищно-коммунального хозяйства Украины [Электронный ресурс] // Официальный сайт. – Режим доступа: <http://minregion.gov.ua/>.
6. Министерство аграрной политики и продовольствия Украины [Электронный ресурс] // Официальный сайт. – Режим доступа: <http://www.minagro.gov.ua/>.
7. Ляшенко В.І. Регіональні наукові центри НАН України та МОН України як ядро розбудови регіональних інноваційних систем в умовах децентралізації / В.І. Ляшенко, І.Ю. Підоричева // Економічний вісник Донбасу. – 2017. – №1. – С. 13-20.
8. Геєць В.М. Інноваційна Україна 2020: національна доповідь / за заг. ред. В.М. Гейця та ін.; НАН України. – К., 2015. – 336 с.
9. Федуллова Л.І. Перспективи інноваційно-технологічного розвитку промисловості України / Л.І. Федуллова // Економіка України. – 2008. – № 7. – С. 24–36.

М. Ю. Куриляк

Тернопільський національний економічний університет

ТРАНСФОРМАЦІЯ ЄВРОІНТЕГРАЦІЙНИХ НАМІРІВ УКРАЇНИ В КОНТЕКСТІ БРЕКЗИТУ

Постановка проблеми. Іманентною рисою становлення європейської інтеграції є виникнення криз і генерування нових напрямів міждержавних форм кооперації. Останнє загострення внутрішнього характеру сталося через французьке і нідерландське «ні» Конституції ЄС. Проте, виборчі компанії у Франції, Нідерландах і Німеччині призупинили тиск правих партій, які є головними супротивниками європейської інтеграції. Водночас, на континенті виникли нові кризові явища, серед яких міграційна криза; загострення відносин між ЄС і Росією навколо українського питання; криза євроатлантичних відносин. Зрештою, референдум у Великій Британії 23 червня 2013 року щодо виходу з складу ЄС. Це применшує геоекономічну і геополітичну «вагу» ЄС та загрожує «ефектом доміно» і може призвести навіть до розпаду союзу. Проте, ЄС, як і в минулому, мусить пошукувати шляхи до розв'язання кризи єдності з тим, щоб вийти з неї ще

більш єдиним і ефективним союзом. Йдеться про подальше розширення ЄС за рахунок країн-кандидатів та інших, адже жодна з країн, які не є членами ЄС можуть нині компенсувати за існуючим потенціалом вихід із Союзу Великої Британії. З огляду на проєвропейські прагнення України, отримання статусу асоційованого члена, вона може стати у довгостроковій перспективі одним із напрямів розв'язання проблеми Брекзиту.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема Брекзиту для науковців-міжнародників почала розглядатися після рішення Великої Британії щодо виходу з ЄС. А. Громико досліджує аспекти політичного лідерства в ЄС, зміни співвідношення сил провідних його ігравців унаслідок Брекзиту. Він акцентує увагу на унікальності і неповторності ЄС як суто західноєвропейської моделі з певним включенням в неї Іспанії, Португалії і Греції, та усвідомленням положення договору

про створення ЄЕС «все тіснішого союзу» (Шуман у 1950 р. декларував ідею «європейської федерації»). Виключенням у сприйнятті цієї імперативи була лише Велика Британія, яка не сприймала таку норму. З огляду на кризові явища, як вважає А. Громико, Євросоюз перестає бути взірцем для наслідування в інших регіонах світу. Водночас розлучення з Британією ставить під сумнів ідею розмивання держави-нації, хоча й не відкидає можливість побудови таких наднаціональних елементів в архітектурі ЄС як фінансовий і банківський союз [4, с. 6-17]. Фінансовим і фінансово-бюджетним проблемам присвячені і деякі публікації Міжнародного валютного фонду, зокрема Гарольд Джеймс (Harold James) досліджує світовий економічний порядок і виклики, які до нього ставляться у процесі розвитку від Бреттон-Вудса до Брекзиту [12]. С. Шеин звертає увагу на стан британської політичної системи в контексті результатів референдуму про членство в ЄС [11, с. 51-61]. А. Байков і Л. Димова явище Брекзиту оцінюють з позицій реальності ідеї поступального руху до загального блага. Вони вважають, що вихід Великої Британії з ЄС змінює структуру європейської політики, міняє внутрішній баланс сил та знижує шанси на подальшу консолідацію держав у середині групування [2, с. 37-41]. К. Худoley і Н. Єрміна дійшли висновку, що традиційний британський прагматизм і прагнення виходу на ширшу міжнародну арену дозволять Британії утримати і покращити своє положення у міжнародній політиці та подолати негативні наслідки Брекзиту [10, с. 28-36]. Е. Сиско і К. Дарвиду наголошують, що розвиток ЄС вимагає підвищення ролі політики згуртування та розвитку, створення нових програм фінансування для країн-членів і країн-кандидатів, розширення союзу за рахунок країн Західних Балкан, України, Молдови, Грузії, Ісландії та інших [8, с. 386-405]. Результати опублікованих досліджень наразі концентруються на інтерпретації причин Брекзиту, аніж на посткризовій архітектурі об'єднаної Європи.

Виклад основного матеріалу. Регіональна структура Європи у другій половині ХХ і початку ХХІ століть визначалася формуванням і розвитком Європейського Союзу. Його основи були закладені створенням у 1951 році «Європейської спільноти з вугілля та сталі», що початково об'єднала кам'яновугільну, залізничну і металургійну промисловість Бельгії, Західної Німеччини, Італії, Люксембургу, Нідерландів і Франції. Це була перша міжнародна організація, яка базувалася на наднаціональних принципах [16]. Ці країни у 1957 році з метою створення спільного ринку із ширшою номенклатурою товарів і послуг заснували Європейську економічну спільноту. У рамках шістки були повністю скасовані митні збори, розвивалися спільні економічні політики, насамперед в галузях торгівлі і сільського господарства. З часу створення Європейський Союз поглиблював свої ідейні та організаційні основи і набував все більшої притягальної сили. Це забезпечувало йому досягнення стійкої тенденції розширення членства. Результатом розвитку ЄС є визнання статусу кандидатів на вступ до співтовариства Македонії, Сербії, Туреччини, Чорногорії та Албанії. Крім того, Боснія і Герцеговина, що подала заявку на членство, є потенційним кандидатом і як така розцінюється Косово, хоча вона ще не подавала заявки. Відкладені або заморожені заявки з різних причин Ісландії, Норвегії, Ліхтенштейна і Швейцарії.

Зрештою, перспективу членства мають Україна, Молдова і Грузія.

Отже, можна стверджувати, що Європа набула форми регіонального міждержавного утворення з елементами федерації і конфедерації. Вона розвинула систему наднаціональних інституцій і нові форми міждержавної демократії. До таких здобутків можна віднести Європейський Парламент, Європейську Раду, Європейську Комісію, Раду Європейського Союзу, Суд Європейського Союзу, Європейський Суд, Європейський суд аудиторів, Європейський центральний банк. Поряд з цим, розроблена і діє стандартизована система законів. 19 держав-членів використовують у якості національної єдиної європейської валюти – євро.

Процес розширення Європейського Союзу, розробка нових форм і методів міжнаціональної спільної діяльності задля загального блага та їх поширення на всі країни-члени призвів водночас до виникнення певних суперечностей і навіть кризових явищ. До них можна віднести насамперед конституційну кризу, яка сталася через провальний референдум. Йдеться про те, що після публічного обговорення проекту конституції ЄС, яке тривало майже рік, і урочистого ухвалення главами і урядами країн-членів 18 червня 2004 року, він не набув чинності. Попри ратифікацію Конституційного договору 13 країнами, референдуми у Франції (травень 2005) і Нідерландах (червень 2005) не дали позитивного результату. Альтернативою Конституції ЄС стала Лісабонська угода від 13 грудня 2007 року, яка передбачає введення посади Президента ЄС та інституції з вирішення питань безпеки, зміни клімату та міграції. Питання міжнародних відносин покладаються на Верховного представника ЄС із Зовнішньої політики.

Протягом останнього десятиліття у Європейському Союзі виникали проблеми, які могли поставити під сумнів збереження надбань, накопичених за п'ятдесятирічну історію співтовариства. Через некероване зростання державного боргу Греція пошукувала інструменти ухилення від дефолту. Вирішення проблеми вбачалося у виході із ЄС, поверненню до національної грошової одиниці – драхми. Для грецьких політиків таке рішення розцінювалося як шлях до зростання експорту і економічної стабілізації через оживлення туризму, перешкодження дорогому імпорту тощо. Цей процес став виражатися терміном «Грекзит» (Grexit) від англійських слів Greece та Exit (Gr[eece]+Exit). Грекзиту вдалося уникнути завдяки проведенням дострокових виборів і формуванням нового уряду, який 30 червня 2015 року оголосив технічний дефолт і розпочав проведення радикальних реформ.

Криза ЄС у період Грекзиту виявила дві загрози для об'єднання – виходу окремих країн із складу союзу або його цілковитого розпаду. Для останнього загроза може стати реальною, якщо країни-засновки ЄС прийняли б рішення щодо виходу, насамперед Німеччина і Франція. Така ситуація склалася напередодні президентських виборів у Франції через високу активність правих сил, які представляла політична партія Народний фронт на чолі з Маріаном Лепен. У її політичній програмі переважали антизахідні і антиєвропейські устремління, що фінансово щедро фінансувалося Росією, а сама Лепен є прихильником ідеології президента РФ В. Путіна. Проте, Маріан Лепен на президентських виборах прогнала проєвропейському молодому політику, очільнику партії «Вперед!» Еману-

елю Макрону, який впевнено переміг, отримавши 66,1% голосів.

Після президентських виборів у Франції стало зрозуміло, що ідея єдності Європи залишається на майбутнє непорушною. Проте, це не знімало з порядку денного проблему європейської кризи. Попри велику чергу країн Європи на отримання статусу членства у Європейському Союзі, Консервативна партія Великої Британії наполягала на проведенні референдуму щодо перебування країни у складі ЄС. Він пройшов 23 червня 2016 року, результатом чого стало те, що 51,9% виборців виявили бажання покинути ЄС при тому, що більшість громадян Шотландії та Північної Ірландії залишилися прихильниками членства країни в ЄС. Процес виходу Великої Британії з ЄС виражається нині за аналогією із грецьким Грекзитом терміном Брекзит (Britain+Exit).

Брекзит дещо перервав безперервність семидесятилітнього процесу розширення ЄС, однак не зупинив. Очевидно, проблема Брекзиту з огляду на варіабельність британської позиції потребує особливого дослідження. Адже історія євроінтеграції налічує дві безуспішні спроби включення Великої Британії до цього процесу – у 1961 і 1967 роках. Важливо й те, що ініціатором відхилення її заявок на вступ був президент Франції де Голль. Лише з третьої спроби, що відбулася у 1973 році після відставки де Голля, Велика Британія отримала статус члена ЄС, хоча й не підтримала ряд європейських інновацій, зокрема не увійшла до Єврозони. До того ж, вже через два роки після вступу в ЄС мало місце проведення референдуму щодо членства Великої Британії в ЄС, на якому більшість виборців підтвердили доцільність продовження участі країни в Європейському Союзі [14, р. 110-131; 6, с. 9-16].

Явище Брекзиту у міжнародній політиці має два виміри: геополітичний і європейський. Для міжнародного співтовариства він посилює обранням Дональда Трампа президентом США, що призвело до появи нового стилю світової політики. Йдеться про те, що США і Велика Британія після Другої світової війни були головними архітекторами нового світового порядку ліберального типу, так званої Бреттон-Вудської системи, і створення Організації Об'єднаних Націй. Нинішня позиція цих країн дає підстави для висновку, що вони стають першопроходцями у зворотному напрямку, прокладаючи звивистий, непослідовний і внутрішньо суперечливий курс убик від багатостороннього підходу [12, р. 5]. Водночас, інші країни з різних причин не спроможні взяти на себе функції глобального лідера, хоча й не готові підтримати нового гегемона. Адже післявоєнна система, що сформована на Бреттон-Вудській конференції, забезпечила економічне зростання, скорочення бідності, недопущення руйнівальних торгових війн, співробітництво у вирішенні важливих проблем людства, зокрема проведення політики світового оподаткування, фінансове регулювання, забезпечення фінансової стабільності, попередження наслідків зміни клімату, боротьба з фінансуванням тероризму.

Брекзит і нова політична лінія команди Трампа («Америка передусім») ставлять геополітичну проблему світового лідерства. Серед держав G-7 на домінантне положення у міжнародних відносинах можуть претендувати лише Китай і Європейський Союз, які за рівнем ВВП знаходяться в одній «ваговій категорії». Проте, Китай поступається у науково-технічному по-

тенціалі європейцям і, що найважливіше, світ нині орієнтується на євроатлантичні цивілізаційні цінності і цю орієнтацію не стане змінювати через те, що вони увібрали в себе досягнення всієї людської цивілізації.

З огляду на геополітичні зміни через Брекзит для Європейського Союзу постає завдання стати повноцінною Європою регіонів, тобто об'єднати максимальне число європейських країн при одночасній реалізації політики вирівнювання рівнів економічного розвитку. Це не має розумітися як відсторонення від світового лідерства США. Проте, якщо вони відходять від вирішення світових проблем, ініціатива перебирається Європою. У перше така ситуація сталася на саміті G-29 у Гамбурзі (7-8 липня 2017 р.), де німці і ЄС розійшлися в організації «справедливої» світової торгівлі. Європейці за визнання відданості вільній і (неодмінно) справедливій торгівлі, американська сторона в особі Трампа – за справедливі торговельні угоди. Водночас Трамп оголосив, що виходить із Паризької кліматичної угоди. Така ізоляціоністська позиція змусила Німеччину і Францію на нових умовах побудувати співпрацю у вирішенні кліматичних проблем. Вони для розробки ноу-хау залучають Велику Британію, яка поділяє європейські позиції, країни Азії і Африки, а також розвивають контакти з американськими штатами, регіонами і містами. Відтак, Європа поступово стає макрорегіоном з якостями держави, тобто свого роду Сполученими Штатами Європи. Гальмом у цьому процесі, як це не парадоксально, є досягнення окремих країн Європи, адже не завжди розвинуті країни готові тимчасово поступитися своїми благами з біднішими заради того, щоб сприяти підтягуванню їх до свого рівня. Нині євроінтеграційні прагнення притаманні переважно біднішим країнам. Саме Брекзит відбувся переважно через переоцінку Великою Британією своїх зобов'язань перед союзом. З іншого боку, характерним є приклад Ісландії, яка планувала вступ у ЄС в умовах фінансової кризи, але, маючи високий рівень економічного розвитку, не прийняла рішення щодо вступу в ЄС, зокрема і через існування квот на рибальство.

Проте, для реалізації свого потенціалу досягнення всеосяжного і визнаного лідерства Європі потрібно розробити механізми єднання, які спроможні забезпечити злагоджене функціонування всіх держав-членів задля спільних інтересів і загальної мети. Водночас європейський союзний механізм має бути забезпечений від впливу відцентрових сил, особливо націоналістичних і сепаратистських. У цілому результати існування союзу мають складатися з діяльності кожної країни, як було би за умов повної самостійності і за додатним ефектом від кооперації, тобто синергічного типу.

На разі важливим є аспект втрат Європейського Союзу у наслідок Брекзиту. Напередодні британського референдуму йшлося про те, що найбільшого значення «набувають загрози і наслідки виходу, враховуючи економічний розмір Великобританії» [6, с. 9-16]. Однак головні конкурентні переваги євроінтеграції – це вільна торгівля у формі безперешкодного руху товарів і послуг, вільний рух капіталів та робочої сили і громадян усіх вікових категорій. Саме ці свободи насамперед стали фактором зростання добробуту населення ЄС [13, р. 29-496]. Втрата європейської єдності несе на собі загрозу скорочення частки у сукупному

виробництві до 2050 року на 10% при тому, що у 1950 році вигоди складала 30% [6, с. 9-16].

Отже, європейська єдність – це завдання номер один. Щодо суттєвих втрат Європейського Союзу в наслідок Брекзиту, то до них мають бути віднесені територіальні, людський капітал та емність ринку в аспектах розмірів попиту і величини пропозицій товарів та послуг.

Насамперед, відносно територіального фактору. Велика Британія – країна з порівняно великими територіальними володіннями. За територією вона посідає 77 місце у світі та 11 – в Європі. В Європейському Союзі на британську територію припадає 17,72%. Це суттєві втрати гео економічного і геополітичного потенціалу. Для внутрішньо економічного розвитку ці втрати виражаються у зменшенні ефекту масштабу та синергічного ефекту.

Територіальні компенсатори у перспективі Європейський Союз може включити на основі політики подальшого розширення. Країною-кандидатом у члени ЄС з 1999 року є Туреччина, хоча лише 3% її території знаходяться на Європейському континенті. Туреччина за територією перевищує Велику Британію більше як у 3 рази (табл. 1). Проте, питання вступу в ЄС для неї, очевидно, не на часі передусім через порушення принципів демократії. За оцінками експертів, у країні народжується нова постісламська демократія, що, очевидно, не може співіснувати у системі європейських цінностей, які сповідує країна ЄС. З огляду на репресії, що мають місце у Туреччині з 2016 року, вона у найближчий час втратила перспективу вступу до ЄС. Є достатньо підстав вважати, що відносини ЄС – Туреччина будуть підтримуватися у «замороженому» вигляді головним чином задля рішень щодо контролю над потоками біженців та підтримки повстанців у Сирії. До того ж, урядовці Туреччини офіційно заявляють, що їхню країну не цікавить питання вступу до ЄС.

Таблиця 1

Можлива компенсація зменшення території Європейського Союзу в наслідок Брекзиту через надання членства новим країнам

Країни / групи країн	Площа, км ²	% до площі Великої Британії
Албанія	28 748	11,78
Боснія	51 197	20,97
Косово	10 908	4,47
Македонія	25 713	10,53
Сербія	88 361	36,20
Чорногорія	13 812	5,66
Балканські країни-претенденти на членство в ЄС	218 749	89,61
Туреччина	783 562	321,00
Україна	603 628	247,22
Велика Британія	244 101	---

Джерело: Розрахунки автора з використанням: World Economic Outlook Database. – URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/economy/desktop/index.html>.

Водночас, і не всі європейські лідери погоджуються на доцільність прийому Туреччини до складу ЄС. На думку Саркозі, «у Європи є визначені кордони, і далеко не всі країни можуть стати її повно-

правними членами. Це торкається і Туреччини, якій не місце в Євросоюзі» [3]. На думку колишнього прем'єр-міністра Бельгії і голови Європейської ради Германа ван Ромпея, «Туреччина – не частина Європи і ніколи не стане її частиною. Розширення ЄС за рахунок Туреччини не може бути привіллям до любого розширення, що мало місце у минулому. Універсальні цінності, які втілюють могутність Європи і які є фундаментальними цінностями християнства, втратять силу з приєднанням великої ісламської держави – такої, як Туреччина» [1]. Процеси на Близькому Сході і особливо у Туреччині, які відбуваються в останні роки, дають достатньо підстав, щоб сприйняти позитивно такі точки зору.

Реально обговорювати роль країн балканської групи у компенсації втрат ЄС через Брекзит. Йдеться про кандидатів на вступ до ЄС, якими є Албанія, Македонія, Сербія і Чорногорія та потенційних кандидатів, які ще не подали заявку на членство – Боснію і Герцеговину та Косово. Їхня територія за площею наближається до розмірів Великої Британії у співвідношенні 100,00 / 89,61. Проте, на багато більшою мірою компенсуються територіальні втрати ЄС через Брекзит розглядом в якості варіанта розширення кандидатури асоційованої з ЄС України. Вона майже у 2,5 рази перевищує за територією Велику Британію.

Варто зазначити, що відповідно Копенгагенських критеріїв, які визначають вимоги країн-кандидатів щодо вступу до Євросоюзу, територіальні показники не входять. Однак Європейський Союз як самостійний суб'єкт гео економіки і геополітики не може не враховувати його поза офіційними вимогами до окремих країн. Власне, цей фактор формує політику розширення, яка була, є й буде формулюватися і розвиватися Євросоюзом як політико-економічним утворенням. Через це прийом групи балканських країн, а в перспективі й України дозволяє проводити соціально-економічну політику із зростаючим синергічним ефектом. З огляду на ці обставини, територія ЄС-27 може зрости на 13,5%, що компенсує втрати через Брекзит і забезпечить отримання додаткових конкурентних переваг у соціально-економічному розвитку (табл. 2).

Таблиця 2

Сценарії територіальних змін ЄС через Брекзит та прогнозовані розширення

	Площа, км ²	% до ЄС-28
ЄС-28	4 324 782	----
ЄС-27	4 080 681	94,4
ЄС-27+Туреччина	4 864 243	112,5
ЄС-27+балканські країни-претенденти на членство	4 306 751	99,6
ЄС-27+Україна	4 684 309	108,3
ЄС-27+ балканські країни-претенденти на членство + Україна	4 910 379	113,5

Джерело: Розрахунки автора з використанням: World Economic Outlook Database. – URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/economy/desktop/index.html>.

Брекзит зменшує чисельність населення ЄС на 63 181 775 тис. Розширення ЄС у разі прийому до його складу балканських країн Албанії, Боснії і Герцеговини, Македонії, Сербії та Чорногорії компенсує

зменшення населення ЄС лише на 31,6% (табл. 3). У разі орієнтації політики розширення на асоційовану з ЄС Україну, чисельність населення союзу зростає на 67,4%. Отже, відновлення ринку ЄС за чисельністю споживачів може бути цілком забезпечене наданням членства балканським країнам та Україні.

Таблиця 3

**Можлива компенсація зменшення ринку споживачів
Європейського Союзу в наслідок Брекзиту через
надання членства новим країнам**

Країни / групи країн	Населення, тис.	% до насе- лення Ве- ликої Бри- танії
Албанія	2 886 026	4,5
Боснія і Герцеговина	3 509 728	5,6
Косово	1 859 203	2,9
Македонія	2 057 284	3,3
Сербія	9 024 734	14,3
Чорногорія	625 266	1,0
Балканські країни-пре- тенденти на членство в ЄС	19 962 241	31,6
Туреччина	79 814 871	126,3
Україна	42 590 879	67,4
Велика Британія	63 181 775	---
ЄС-28	511 805 088	

Джерело: Розрахунки автора з використанням: World Economic Outlook Database. – URL: <http://ec.europa.eu/eurostat/cache/infographs/economy/desktop/index.html>.

Грецькі економісти Е. Сискос і К. Дарвіду у статті «Потенціал зростання ЄС та компенсація Brexit. Чи є приєднання України прийнятним варіантом?» задалися питанням чи «в довгостроковій перспективі приєднання країн Західних Балкан, новоасоційованих з ЄС країн (України, Молдови, Грузії) та Туреччини може стратегічно допомогти ЄС зберегти свій вплив у світовій економіці» [8, с. 400]. У своєму дослідженні вони концентруються на потенціалі України, позаяк вона «має економічний потенціал, який можна порівнювати з британським з огляду на чисельність її населення, територію і частково структуру економіки, а також проєвропейські прагнення» [8, с. 400]. Ними зроблені порівняльні розрахунки територіально-демографічного потенціалу України і Великої Британії за формулою $Tdp = A \text{ тис. км}^2 * P \text{ млн жителів}$. Розрахунок показав, що територіально-демографічний потенціал України (27282,72) майже вдвічі перевищує територіально-демографічний потенціал Великої Британії (15273,72).

Головною проблемою відновлення економічного потенціалу Європейського Союзу є втрата через Брекзит обсягів виробленої продукції, що на нинішньому етапі лише країни-претенденти і потенційні претенденти не спроможні компенсувати через надто малі економіки (табл. 4). Нині ВВП країн Західних Балкан складає лише 3,3% до ВВП Великої Британії. Практично на такому ж рівні знаходиться і ВВП України. Найбільший потенціал має Туреччина, ВВП якої до ВВП Великої Британії сягає 28,52%. Проте, ця країна наразі не є на порядку денному на предмет вступу до ЄС.

Таблиця 4

Питома вага ВВП вибраних країн та груп країн у ВВП Великої Британії

Країна	Територія, км ²	Населення	ВВП, млн \$	% до В. Британії	ВВП за ПКС, млн \$	% до В. Британії
Албанія	28 748	2 886 026	12 144	0,45	34 214	1,23
Боснія і Герцеговина	51 197	3 509 728	16 532	0,62	42 529	1,53
Косово	10 908	1 859 203	6 560	0,25	18 487	0,66
Македонія	25 713	2 057 284	10 492	0,40	30 127	1,08
Сербія	88 361	9 024 734	37 755	1,42	10 458	0,38
Чорногорія	13 812	625 266	4 242	0,16	10 613	0,38
Всього по кра- їнам Західних Балкан	207 831	19 962 241	87 725	3,30	23 7428	8,52
В. Британія	244 101	63 181 775	264 9 890	100,00	2 787 748	100,00
Туреччина	783 562	79 814 871	755716	28,52	1 665 332	59,74
Україна	603 628	42 590 879	83550	3,15	347 885	12,48
ЄС-28	4 324 782	511 805 088	16518723 трлн	623,37	19 973 035 трлн	715,45
ЄС-27 (без В. Британії)	4 080 681	448 623 313	13868833	523,37	17 185 287	616,46
ЄС-27+ Україна	4 684 309	491 214 192	13877188	523,69	17533172	628,94

Розрахунки за даними: http://ec.europa.eu/eurostat/data/database?p_p_id=NavTreeportletprod_WAR_NavTreeportletprod_INSTANCE_nPqeVbPXRmWQ&p_p_lifecycle=0&p_p_state=normal&p_p_mode=view&p_p_col_id=column-2&p_p_col_count=1.

Треба зазначити, що обсяги виробництва, розраховані за паритетом купівельної спроможності по країнах, можливих членах ЄС у майбутньому, перевищують ВВП, розрахований у поточних цінах і дають вищий результат у порівнянні з цим же показником Ве-

ликої Британії. Зокрема, ВВП за ПКС країн Західних Балкан до ВВП Великої Британії склав 8,52%, хоча при розрахунках у поточних цінах він має рівень лише 3,3%. По Туреччині такі розбіжності складають відповідно 59,74 і 28,52% на користь ВВП за паритетом ку-

півельної спроможності. Ще більший розрив має Україна: ВВП України у поточних цінах до британського обсягу складає 3,15%, а за ПКС – 12,4%. Фактично ВВП України за ПКС перевищує ВВП у поточних цінах більше як в чотири рази (співвідношення 347 885\$ до 83 550\$). Це свідчить про наявність менших відмінностей у створенні продукції і наданні послуг між претендентами на вступ до ЄС і Великою Британією, яка покинула співтовариство.

Розширення ЄС за рахунок країн із слабкою економікою, до яких відноситься й Україна, потребує нових міжнародних підходів до регулювання валютних курсів, позаяк величезні розбіжності у вартості ВВП за поточними цінами і за паритетом купівельної спроможності виникають через заниження реального курсу національних валют. Щодо гривні, то на початок 2017 року вона недооцінена на 69,5% і увійшла до трійки найбільш недооцінених валют. Долар має коштувати 8,3 гривні за «Індексом БігМака» (The Big Mac Index) на 2017 рік. Знайти механізм, а ще важливіше забезпечити його надійне функціонування – шлях до сталого економічного розвитку.

Пошук нових механізмів активізувався після останніх світових фінансових криз, передусім міжнародними організаціями, функціями яких є управління фінансовою стабільністю на світовому ринку, має здійснюватися в рамках формування нового світового порядку, включно з фінансово-економічним. Традиційні форми, які зародилися після Бреттон-Вудса, в епоху глобалізації вже недостатні. Саме така оцінка дається в актуальних виданнях МВФ, з якою не можна погодитися. Йдеться про судову й квазісудову практику щодо недооцінки валют, через високу складність проблеми незбалансованості обмінних курсів для міжнародного вирішення. Так само неефективним виявився різного роду консультації, особливо неофіційна процедура арбітражу як механізму для обговорення занижених курсів валют. Зрештою, до них можна віднести публічні напучування з публічними місіями МВФ і Світового банку, про які колишній прем'єр-міністр Великої Британії Гордон Браун полюбляв використовувати фразу «казати правду урядам» [12]. Дія такого роду механізмів зрештою була великою мірою умовною – лідери світового ринку на них практично не реагували, а малі гравці не мали впливу на структуру міжнародних відносин. Показово, що утримався від офіційного оголошення заниженості валютного курсу у 1980-х роках Японією і 2000-х роках Китаєм.

Якщо повертатися до проблеми малих економік як претендентів на вступ до ЄС, то для них валютно-курсіві проблеми є переважно внутрішнього порядку. Зміна його від 5 до 27 грн за долар стало результатом економічної кризи через відсутність реформ і високий рівень корупції. У таких випадках має вводитися механізм зовнішнього правління. Менше з тим, для країн-претендентів на членство в ЄС такі механізми повинні мати сам союз. Одним з них може бути Європейський механізм прискореного розвитку країн-претендентів на членство. Його можна створювати за аналогією з Європейським стабілізаційним механізмом, який заснований у 2012 році для країн Єврозони. Основним джерелом його функціонування мають бути внески країн-членів ЄС. Країни-претенденти на вступ повинні формувати додаткові кошти, питома вага яких може сягати до 30% фонду. У цьому механізмі доцільно ввести положення Європейського стабілізацій-

ного механізму, за яким від країни, яка запитуватиме допомогу, вимагатиметься участь у податково-бюджетній угоді. Мається на увазі вимога ведення фіскального механізму і організації бюджетних відносин.

У дослідженнях європейських науковців економічного потенціалу України в аспектах Брекзиту відзначається наближення регулювання бізнесу до рівня ЄС та Великої Британії у багатьох напрямках: перевищення експорту останньої по важливих сільськогосподарських продуктах, корисних копалинах, енергії, добривах, залізу і сталі. Високо оцінюється також геополітична і гео економічна роль України як четвертої космічної держави світу, зокрема володіння нею усіма технологіями виробництва космічних ракет і супутників, їх компонентів, ракетного палива та ракетних двигунів. Позатим, вона вирізняється у числі небагатьох європейських держав, спроможних виробляти літаки, авіаційні двигунів, радіоелектронне устаткування, шасі [8, с. 401-403]. Немаловажне й те, що Україна є дев'ятою державою світу з експорту озброєнь [15].

Попри величезний потенціал України у промисловості і сільському господарстві, її загальна «вага» в європейській економіці невелика. Серед нових країн і країн, що розвиваються в Східній Європі і на Балканах питома вага української економіки у 2010 році складала 6,7%, а у 2016 році вона зменшилася до 8,8%. З урахуванням економіки Туреччини питома вага зменшилася за період з 2010 по 2016 рік з 6,7% до 4,9% (табл. 5). Така тенденція значною мірою пояснюється агресією Російської Федерації і анексією Криму. Проте головною причиною є те, що за роки незалежності в Україні створена і функціонує модель олігархічної економіки і уряди не можуть спромогтися перебороти корупцію. За оцінкою неурядової міжнародної організації Transparency International Україна посідає 131 місце серед 176 країн, отримавши 29 балів із 100 можливих за індексом сприйняття корупції. Український парадокс полягає в тому, що власні посади посідаються і перерозподіляються між олігархами і олігархічними угрупованнями.

Таблиця 5

ВВП нових країн і країн, що розвиваються в Східній Європі і на Балканах

Країна	2010	2016
Albania	11,938	12,126
Bosnia and Herzegovina	17,164	16,605
Bulgaria	50,611	52,418
Croatia	59,665	50,441
Hungary	130,258	125,675
Kosovo	5,841	6,707
FYR Macedonia	9,415	10,912
Montenegro	4,147	4,126
Poland	479,161	467,591
Romania	167,986	187,039
Serbia	39,035	37,745
Україна	136 011	93,263
Усього	1 247 233	1 064 648
Питома вага України, %	10,9	8,8
Turkey	772,294	857,429
Усього з Туреччиною	2 019 527	1 922 077
Питома вага України, %	6,7	4,9

Джерело: Джерело: World Economic Outlook Database April 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/01/weodata/w eoselgr.aspx>.

Тож, про економічний потенціал України є достатньо підстав говорити як про такий, що заморожений і через це занепадаючий. Нині його рівень нижче рівня 2010 року при тому, що у 2011-2013 роках він був у межах 170,1 – 187,2% до прогнозованого МВФ рівня 2017 року (табл. 6). Відтак, стратегія економічного розвитку України має будуватися на ідеї відродження шляхом сприяння відновленню кращих позицій минулого з урахуванням новітніх науково-технічних досягнень і становлення конкурентоспроможних на світовому ринку галузей нової економіки. У

цих рамках треба буде визначитися з ефективним використанням земельних, степових, лісових і водних, туристично-рекреаційних, історико-культурних ресурсів, морського узбережжя, флори і фауни (лісові ягоди, гриби, плоди дикоростучих рослин, лікарські рослини, обліпіха, журавлина, айр, цмин пісковий, горичвіт весняний, звіробій, валеріана, кизил), запасів бурштину тощо. Все це може збагатити і різнобарвити населення європейського континенту аналогічно внеску північних і південних територій їхніми унікальними природними багатствами, які породженні особливими кліматичними умовами.

Таблиця 6

ВВП України у поточних цінах

	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017 (прогноз)
Млрд дол	136,011	163,161	175,707	179,572	132,343	90,939	93,263	95,934
% до 2017 р	141,8	170,1	183,2	187,2	138,0	94,8	97,2	100,0

Джерело: World Economic Outlook Database April 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/01/weodata/weoselco.aspx?g=2001&sg=All+countries>.

Унікальність України полягає в тому, що попри найнижчий у Європі рівень заробітної плати, вона не понесла суттєвих втрат у освітній сфері. За світовим рейтингом освіти Україна посідає 38 місце і не набагато відстала від США (28 місце) і Великої Британії (20 місце) [5]. Є достатньо підстав очікувати у найближчі роки покращення цього показника завдяки зростанню добробуту і використання ЗНО як загальноукраїнського незалежного органу оцінки знань учнів. За рейтингом людського капіталу Україна посіла 31 місце між Південною Кореєю й Угорщиною [5].

Близькі позиції займає Україна й у рейтингу вищої освіти – 42 місце в цілому (втратила 7 позицій). При цьому вона посідає 28 місце по «ресурсах», 43 – по середовищу, 38 місце – по «випуску». Водночас Україна входить в Топ-10 по видатках на вищу освіту у відсотках до ВВП, хоча витрати на одного студента є низькими [9].

Посідання України у верхній половині освітніх рейтингів дає підстави для оптимістичних висновків, адже рівень освіти є потужним засобом спрогнозувати економічне зростання і можливість країни на довгу перспективу. Тож, орієнтуючись на європейську інтеграцію, Україна має розробити стратегію соціально-економічного розвитку, у якій перші пріоритети займатимуть освітні галузі.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Європейський Союз на нинішньому етапі набув форм федерації і конфедерації, розвинув систему наддержавних інституцій і нові форми міждержавної демократії. Членами ЄС стали двадцять вісім держав, одна з яких після референдуму 2016 року вийшла із складу. Економічні втрати Брекзиту не можна компенсувати на основі прискорення внутрішнього розвитку у далекій перспективі. Короткостроковим шляхом є розширення ЄС і включенням до його складу Західнобалканських країн, Грузії, Молдови та України. Внеском України на початковому етапі є територіально-демографічний потенціал, який цілком компенсує втрати від Брекзиту. Водночас в останні десятиліття Україна понесла великі економічні втрати через перехід на олігархічну економіку, затягування процесів проведення

реформ та військовий конфлікт на сході країни та анексію Криму. Економічне відродження України потребує розробки і реалізації нової стратегії розвитку на ідеях нової економіки.

Список використаних джерел

1. Анищенко Н. Господин председатель [Електронний ресурс] / Н. Анищенко. – Режим доступу: <https://lenta.ru/articles/2009/11/20/eu/>.
2. Байков А. Выход Великобритании из ЕС и устойчивость европейской региональной структуры / Андрей Байков, Ляна Дымова // Современная Европа. – 2017. – № 3 (75). – С. 37-41.
3. Вопрос о вступлении Турции в Европейский Союз [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://ru.wikipedia.org/wiki/%D0%92%D0%BE%D0%BF%D1%80%D0%BE%D1%81_%D0%BE_%D0%B2%D1%81%D1%82%D1%83%D0%BF%D0%BB%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B8_%D0%A2%D1%83%D1%80%D1%86%D0%B8%D0%B8_%D0%B2_%D0%95%D0%B2%D1%80%D0%BE%D0%BF%D0%B5%D0%B9%D1%81%D0%BA%D0%B8%D0%B9_%D1%81%D0%BE%D1%8E%D0%B7.
4. Громько Ал. А. Европейские исследования: дилеммы универсальности и уникальности (к 60-летию региональной интеграции) / Ал. А. Громько // Современная Европа. – 2016. – № 2 (74). – С. 6-17.
5. Кохлан Ш. Світовий рейтинг освіти: Україна стала 38-ю / Шон Кохлан // [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.bbc.com/ukrainian/science/2015/05/150513_vj_education_rankings_it.
6. Ланг Ф.П. Економічні наслідки «Брекзиту» для Європейського Союзу / Ф.П. Ланг, О.В. Мельниченко // Współpraca europejska nr 6(13) 2016 / European cooperation. – 2016. – Vol. 6(13). – P. 9-16.
7. Наше місце в світових рейтингах (Інфографіка) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://ukr.segodnya.ua/life/stories/nashe-mesto-v-mirov-yh-reytingah-infografika-684681.html>.
8. Сискос Е. Потенціал зростання ЄС та компенсація Vrexit. Чи є приєднання України прийнятним

варіантом / Евангелос Сискос, Констанція Дарвіду // Журнал Європейської економіки. – 2016. – Т. 15 (4). – С. 386-405.

9. Україна на 42 місці в рейтингу вищої освіти [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://osvita.ua/vnz/41217/>.

10. Худолей К. Брекзит: новый «старый» выбор Великобритании / Константин Худолей, Наталья Ермина // Современная Европа. – 2017. – № 3 (75). – С. 28-36.

11. Шеин С. Всеобщие выборы в Британии: победа двухпартийности или движение к системе крайнего плюрализма/ С. Шеин // Мировая экономика и международные экономические отношения. – 2017. – Т. 60. – № 12. – С. 51-61.

12. James H. Bretton Woods to Brexit / Harold James // Finance & Development. – September 2017. – P. 4-10. [Електронний режим]. – Режим доступу: <https://www.imf.org/external/pubs/ft/fandd/2017/09/pdf/fd0917.pdf>.

13. Lang, F. P. (2013). Integration durch Systemwettbewerb: Ein besserer Weg zu einer lebensfähigen Union? in: Popow, G. u.a. (Hrsg.), Wirtschaft und Technologie im Dienst der Gesellschaft. Sofia 2013. – S. 29 – 49.

14. Musiał-Karg, M., & Lesiewicz, E. (2015). Brytyjskie i greckie referenda a groźba Brexitu i Grexitu. Przegląd Europejski Nr 3 (37), p. 110 – 131.

15. SIPRI: Україна на дев'ятому місці у світі серед експортерів зброї (05.12.2016). – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.dw.com/uk/sipri-%D1%81%D1%88%D0%B0-%D1%82%D0%B0-%D1%80%D0%BE%D1%81%D1%96%D1%8F-%D0%BB%D1%96%D0%B4%D0%B5%D1%80%D0%B8-%D0%BD%D0%B0-%D1%81%D0%B2%D1%96%D1%82%D0%BE%D0%B2%D0%BE%D0%BC%D1%83-%D1%80%D0%B8%D0%BD%D0%BA%D1%83-%D0%BE%D0%B7%D0%B1%D1%80%D0%BE%D1%94%D0%BD%D1%8C/a-37627900The>.

16. The European Communities [Електронний ресурс]. – Режим доступу: https://www.cvce.eu/obj/the_european_communities-en-3940ef1d-7c10-4d0f-97fc-0cf1e86a32d4.html.

17. World Economic Outlook Database April 2017 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.imf.org/external/pubs/ft/weo/2017/01/weodata/weoselgr.aspx>.

О. В. Латишева,

О. Д. Титаренко

Донбаська державна машинобудівна академія, м. Краматорськ

ОСОБЛИВОСТІ ВИКОРИСТАННЯ ІМІТАЦІЙНОГО МОДЕЛЮВАННЯ ДЛЯ ОЦІНКИ РИЗИКІВ ІНВЕСТИЦІЙНИХ ПРОЕКТІВ ПРОМИСЛОВОГО ПІДПРИЄМСТВА

Постановка проблеми. Обґрунтування доцільності реалізації інвестиційного проекту пов'язано з аналізом показників його ефективності та ризикових чинників, вплив яких на результати інвестиційного процесу обумовлено тим, що критерії оцінки ефективності інвестицій залежать від прогнозованих грошових потоків. Проведення імітаційного експерименту методом Монте-Карло для аналізу ризику проекту (можливих відхилень від запланованих значень) передбачає прийняття рішення на підґрунті встановлення взаємозв'язків між вхідними і вихідними показниками та оцінювання впливу вхідних параметрів на остаточний результат завдяки аналізу розподілу ймовірностей для ключових параметрів моделі [1, с. 18].

Імітаційне моделювання методом Монте-Карло дозволяє оцінити можливі результати, засновані на розподілах випадкових факторів (величин), що передбачає процес проведення експериментів з математичними моделями складних систем [8, с. 36], "цілі проведення таких експериментів можуть бути самими різними – від виявлення властивостей і закономірностей системи, до вирішення конкретних практичних завдань управління" на різних ієрархічних рівнях [6, с. 16].

Для аналізу ризику інвестиційних проектів, як правило, використовують прогнозні дані, тому для адекватного оцінювання ризику якщо відсутні фак-

тичні дані їх замінюють величинами, отриманими в процесі імітаційного експерименту [2, с. 15].

Аналіз останніх досліджень. Вітчизняні та закордонні науковці [1-5] пропонують для оцінювання інвестиційно-інноваційних ризиків використання різних методів, зокрема імітаційне моделювання методом Монте-Карло, який дозволяє встановити закономірності розподілу деяких із складових проекту і розподілу результуючого параметра, обчислити його основні характеристики: математичне сподівання, дисперсію, середнє квадратичне відхилення. Останніми роками фахівцями удосконалено методи, які дають змогу вимірювати й управляти всіма типами ризиків у межах усього підприємства. Дослідження цього питання проводили такі провідні українські та закордонні вчені, як: Ю.М. Барташевська, С.М. Ілляшенко, П.П. Микитюк, В.І. Максимов, Б.Г. Сенів, Н.О. Целіна, О.Д. Мельниченко, О.О. Удалих, В.В. Царьов та ін. [1-5], які приділяють багато уваги комп'ютерному моделюванню, яке стає одним із методів економічного аналізу [9, с. 23].

Виділення раніше не вирішеної частини проблеми. Проблемне поле імітаційного моделювання в економіці складають дослідження питань аналізу ризиків проектів, що зумовлює необхідність отримання інформації щодо визначальних ризик-факторів, які заважають перспективам успішного впровадження проектів промислових підприємств.